

DOI 10.36074/logos-15.11.2024.052

СПОСОБИ ВИРАЖЕННЯ ПРЕДИКАТНОГО ЗНАЧЕННЯ ПРИБЛИЗНОЇ КІЛЬКОСТІ В СУЧАСНІ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Кавера Наталія Вікторівна¹

---

1. канд. філол. наук, доцент кафедри українського ділового мовлення
Національна академія Служби безпеки України, УКРАЇНА
ORCID ID: 0000-0003-4029-3218

Предикат як центральна синтаксема семантично елементарного простого речення завжди був об'єктом наукового дослідження українських мовознавців, оскільки він утворює семантико-синтаксичну структуру речення, визначає кількість непередикатних синтаксем, їхні значеннєві функції та взаємовідношення. Це зумовлює актуальність і нашої праці, мета якої – проаналізувати способи вираження предикатного значення приблизної кількості в сучасній українській мові.

Предикати кількості багато мовознавців виділяє в окремий семантичний клас [2, с. 109; 4, с. 140; 5, с. 245 – 252; 6, с.197]. За своїм характером кількість може бути точно визначеною, конкретизованою, недиференційованою, неозначеною та приблизно окресленою або, іншими словами, максимально наближеною до точної [3, с. 24].

Предикати приблизної кількості виражають припущення, здогадку мовця про кількість кого- або чого-небудь, тобто окреслюють близьке до точного кількісне значення предметів чи осіб [1, с. 37 – 44; 3, с. 25; 5, с.18 – 19].

Значення приблизної кількості в сучасній українській мові має свої способи вираження. Найчастіше функцію предикатів приблизної кількості виконують сполучення з двох числівників, близько розташованих у числовому ряду, окрім числівникових пар на зразок *один-два*, *два-три*, що виражають невелику неозначену кількість, напр.: *Вагонів у приміському електропоїзді – вісім-десять; Дерев було двадцять-тридцять; Дітей залишиться сто-сто двадцять*. Предикати з двох числівників мають відтінок вибірковості й припущення. Той, хто говорить, не володіє інформацією про точну кількість, називає два числа, одне з яких і може виражати цю точну кількість. Такі

SEZIONE 21.
FILOLOGIA E GIORNALISMO

конструкції не мають жодних логіко-семантичних обмежень, бо майже будь-які сусідні та близько сусідні числа здатні означати приблизну кількість когось або чого-небудь. Із цими числівниками можуть уживатися одиничні або повторювані розділові сполучники *чи, або* та повторювані сполучники *не то... не то, чи то... чи то*, напр.: *Їх було **чи двоє, чи троє**; У під'їзді квартир **буде сорок або п'ятдесят**; Студентів **лишилося сім чи вісім**; Злодіїв **було не то троє, не то четверо**; Банок у коробці **виявилось чи то п'ять, чи то шість**.*

Предикати, виражені числівниковою парою *один-два* набувають значення приблизної кількості лише за умови, що замість числівника *один* вжито іменник: *Доповіді – **сторінка-дві**; Виступу – **хвилина-дві**; Борошна **лишилося кілограм-два**; Олії **буде літр-два**; Студентів, що мають незадовільні оцінки, **особа-дві**.*

Досить поширеним засобом вираження предикатів на позначення приблизної кількості є поєднання числівника (іноді – іменника, що має кількісне значення або називає одиниці виміру) із прийменниками-частками, у яких числівникова форма визначає крайню верхню або нижню межу точної кількості, а частки відприйменникового походження вказують на наближення до верхньої межі, передування їй (*до, під, десь, близько, менш (як, ніж), не більше (як, ніж), не вище (як, ніж)*) і под.) або на перевищення нижньої межі (*понад, за, більш (як, ніж), не менше (як, ніж), щонайменше* та ін.) [1, с. 41 – 44], напр.: *З **п'ятдесяти мільйонів**, які населяли державу Ахеменідів, персів **було десь близько мільйона*** (В. Чемерис); *Нових дизайнерських проєктів **буде до двадцяти***; – *Скільки нас є? – **Близько сотні***, – відказав Тихонов, – *а може, й усі двісті* (Ю. Смолич); *Тут **десь** їх [воїнів] **дванадцять тисяч*** (І. Багрянний); *Журналістів на брифінгу **буде не менше ніж сорок***; *А сім'я у нашого діда була велика... **Понад п'ятдесят чоловіка сімейка!*** (І. Багрянний); *Яблук **лишилося десь за тонну***, *Пропозицій **було більш ніж двадцять**.*

Предикати, виражені таким способом, часто вказують на кількісно-вікову ознаку суб'єкта, напр.: *Данькові **під п'ятдесят**...* (Р. Федорів); *Їй [матері] **понад п'ятдесят років**...* (І. Багрянний); *Товариш Василь **мав десь за сороківку*** (Р. Федорів); *Їй [дівчині] **найбільше вісімнадцять років**, а таке сердите* (І. Багрянний); *Їй **було вже не менш як двадцять років*** (Ю. Смолич); *Йому **було близько сімнадцяти років*** (Ю. Смолич).

Предикатне значення приблизної кількості виражають і за допомогою інверсії. Є два структурні типи інверсійних сполучень, здатних виконувати роль предиката [1, с. 38]. Перший тип являє собою сполучення іменника в родовому відмінку множини, що є назвою одиниці рахунку істот або виміру чого-небудь (*осіб, душ, голів, штук, грамів, кілограмів, центнерів, пудів, тонн, відер, літрів* тощо), із числівником: [Тигриця] ***Пудів на дванадцять***

(І. Багрянний); *Конкурсантів було осіб тридцять; У залі слухачів – душ сім; Овець виявилось голів двісті; Рису лишилося кілограмів п'ять; Пшениці буде центнерів шістдесят; Води у бочці – літрів десять.* Такої форми можуть набувати предикати приблизної кількості, що вказують на кількісно-вікову ознаку істоти або предмета, напр.: *Було їй років вісім, іспанці Карменситі* (Л. Костенко); *Цій фортеці – років триста.* Цілком очевидно, що зі значенням приблизної кількості в інверсійних сполученнях вживаються переважно власне кількісні числівники, що позначають невеликі або «круглі числа», і обмежено – числові одиниці розряду сотень, тисяч тощо.

Другий тип інверсійних сполучень, що можуть функціонувати як предикати приблизної кількості, – це поєднання іменника вимірювальної семантики в родовому відмінку множини із числівником (іноді – лічильним іменником) за допомогою прийменників (*з (із, зо), на*), які сприяють підсиленню, увиразненню значення приблизної кількості, напр.: *А немало: мабуть, верстов з вісім...* (В. Барка); *Цих фото теж у мене є з півдюжини* (Л. Костенко); – *Скільки футів буде до землі? – [Футів] З тридцять* (В. Винниченко); *Пасіка була вуликів з двісті* (І. Багрянний); *А ваших чоловіка з тридцять є...* (Ю. Смолич); *В коморі – цебро ячменю... та сала кілограмів зо три* (Ю. Смолич); ... *наче було їй не шістдесят сім років, принаймні з п'ятсот* (В. Шевчук).

Висновки. Отже, предикати приблизної кількості являють собою сполучення з двох числівників, близько розташованих у числовому ряду, і мають відтінок вибірковості й припущення. Ці числівники можуть поєднувати одиничні або повторювані розділові сполучники *чи, або* та повторювані сполучники *не то... не то, чи то... чи то.*

Предикатами на позначення приблизної кількості також є поєднання числівника (іноді – іменника з кількісним значенням) із прийменниками-частками (*до, під, десь, близько, менш (як, ніж), не більше (як, ніж), не вище (як, ніж), понад, за, більш (як, ніж), не менше (як, ніж), щонайменше* та ін.).

Предикатне значення приблизної кількості виражають і за допомогою інверсії – сполученням іменника в родовому відмінку множини, що є назвою одиниці рахунку істот або виміру чого-небудь, із числівником та поєднанням іменника вимірювальної семантики в родовому відмінку множини із числівником (іноді – лічильним іменником) за допомогою прийменників (*з (із, зо), на*).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- [1] Арполенко, Г. П., Городенська, К. Г., Щербатюк, Г. Х. (1980). *Числівник української мови.* Київ : Наукова думка.

SEZIONE 21.
FILOLOGIA E GIORNALISMO

- [2] Вихованець, І. Р. (1992). *Нариси з функціонального синтаксису української мови*. Київ : Наукова думка.
- [3] Городенська, К. Г. (2002). Семантичний і морфологічний потенціал предикатів кількості. *Науковий вісник Волинського державного університету імені Лесі Українки*, 5, 23-26.
- [4] Мірченко, М. В. (2001). *Структура синтаксичних категорій*. Луцьк : Вежа.
- [5] Попович, Н. М. (2002). *Синтаксична структура речень з числівниковим компонентом у сучасній українській мові* (Дис. канд. філол. наук). Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича. Чернівці.
- [6] Шульжук К. Ф. (2004). *Синтаксис української мови*. Київ : Видавничий центр «Академія».